

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันก้าวเข้าสู่สังคมโลกาภิวัตน์(Globalization) มีความเจริญในด้านเทคโนโลยี การสื่อสารสารสนเทศ โดยเฉพาะด้านการแพทย์ซึ่งมีผลทำให้ประชาชนมีอายุขัยที่ยืนยาวมากขึ้น มีความรู้และดูแลสุขภาพป้องกันตนเองจากโรคต่างๆได้ดีขึ้น และจากผลสำรวจประชากรทั่วโลกคาด การณ์ว่าภายในปีพ.ศ. 2565 อัตราอายุเฉลี่ยของประชากรทั่วโลกคือ 70 ปี และพบว่าประเทศที่มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจแล้ว จะมีประชากรอายุเฉลี่ยสูงกว่าประเทศที่กำลังพัฒนา สำหรับประเทศไทยพบว่าจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี จากสถิติจำนวนประชากรในประเทศไทยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2503 มีผู้สูงอายุจำนวน 1.2 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 4.6 ภายในระยะเวลา 20 ปี เมื่อปีพ.ศ. 2523 ปรากฏว่ามีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นจำนวน 2.4 ล้านคน คิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 5.5 ต่อมาปีพ.ศ. 2543 จากการสำรวจประชากรทั่วประเทศจำนวน 62 ล้านคน พบว่ามีผู้สูงอายุ 5.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 9 และคาดการณ์ว่าภายในปีพ.ศ. 2563 ผู้สูงอายุจะมีอัตราส่วนเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 16.1 ของประชากรทั้งหมดหรือประมาณ 11.3 ล้านคน(ปราโมทย์ ประสาทกุล, วารสารประชากรและพัฒนา , 2543)

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปีพ.ศ. 2550 ประชากรสูงอายุของไทยจะมีถึงประมาณ 7 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 11 ของประชากรทั้งประเทศที่มีประมาณ 65.6 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2551) ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สังคมไทยเริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว แม้ว่าสัดส่วนประชากรสูงอายุของไทยจะไม่มากเท่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งปัจจุบันมี 1 ใน 4 หรือ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด แต่การเปลี่ยนเป็นประชากรสูงอายุของไทยนั้นเกิดในเวลาสั้นกว่ามาก คือการเพิ่มของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป จากร้อยละ 7 เป็นร้อยละ 14 ใช้เวลาเพียงประมาณ 22 ปี ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา หรือประเทศในยุโรป ใช้เวลากว่าครึ่งศตวรรษหรือเป็นศตวรรษ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ย่อมหมายความว่าประเทศไทยจะมีเวลาน้อยมากที่จะเตรียมการ ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการเตรียมการด้าน

สวัสดิการ การบริการการสร้างหลักประกันต่างๆเพื่อรองรับประชากรสูงอายุ และคาดว่าภายใน 15 – 20 ปีข้างหน้า จำนวนประชากรผู้สูงอายุไทยจะเพิ่มเป็นประชากรเกือบ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมด และในช่วงเวลาเดียวกันนั้นคาดว่า จำนวนประชากรผู้สูงอายุจะเริ่มมีมากกว่าจำนวนประชากรวัยเด็ก(United Nations 2007, Knodel and Chayovan, 2008) นอกจากนี้การลดลงของประชากรวัยแรงงานที่จะเป็นกำลังในฐานะผู้ผลิต ผู้สร้างรายได้หรือผู้จ่ายภาษี รวมทั้งเป็นผู้ดูแลให้ความเกื้อหนุนผู้สูงอายุก็ตกลงเป็นลำดับเช่นกัน เห็นได้จากอัตราส่วนศักยภาพเกื้อหนุนคือ ลดลงจากประชากรวัยแรงงานประมาณ 10 คนต่อผู้สูงอายุ 1 คน ในปีพ.ศ. 2543 เหลือเพียงประมาณ 6 คน ในปีพ.ศ. 2563 ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มประชากรที่เคยเกิดมามากกว่า 1 ล้านคนต่อปีซึ่งอยู่ในช่วงอายุประมาณ 26 – 46 ปี ในปีพ.ศ. 2522 ก็จะมีทยอยเข้าสู่วัยสูงอายุในช่วงเวลา 14 – 15 ปีข้างหน้า จึงกลายเป็นเสมือนคลื่นสึนามิลูกใหญ่ที่กำลังถาโถมเข้ามาสู่สังคมไทย(ปราโมทย์ประสาทกุล, 2552)

จากแผนพัฒนาผู้สูงอายุ ฉบับที่ 2(พ.ศ. 2545 - 2564) ให้ความสำคัญต่อวงจรชีวิตและความสำคัญของทุกคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง โดยมีมุมมองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประโยชน์ต่อสังคมและสมควรส่งเสริมให้คงคุณค่าไว้ให้นานที่สุด แต่กรณีตกอยู่ในฐานะพึ่งพิงผู้อื่น ครอบครัว ชุมชน ต้องเป็นด่านแรกที่เกื้อกูลให้ผู้สูงอายุดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ โดยมีสวัสดิการจากรัฐเป็นระบบเสริม เพื่อเป็นหลักประกันในวัยสูงอายุและความมั่นคงของสังคม รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10(พ.ศ.2550 - 2554) นับเป็นแผนพัฒนาฉบับแรก ที่บูรณาการประเด็นผู้สูงอายุเข้ากับแผนพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อสังคมสูงวัย ด้วยการส่งเสริมการออม การใช้จ่ายและให้ความสำคัญกับการขยายโครงสร้างพื้นฐาน โครงข่ายการให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเพื่อสร้างโอกาสให้ประชาชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุสามารถเรียนรู้และเข้าถึงข่าวสารได้มากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน ยกย่องคุณภาพผู้สูงอายุให้ดีขึ้น นำศักยภาพของผู้สูงอายุมาใช้ประโยชน์

สภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ ตลอดจนได้รับอารยธรรมจากตะวันตก ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะทางสังคมมีผลทำให้โครงสร้างและค่านิยมของสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากครอบครัวขยายสู่ครอบครัวเดี่ยว ทำให้ขาดความใกล้ชิด ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพัง ขาดการดูแลเอาใจใส่จากคนในครอบครัว ซึ่งบางรายไม่สามารถเลี้ยงตนเองได้ ไม่สามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้ เป็นปัญหาทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต จัดเป็นปัญหาทางสังคมที่มี

ความสำคัญมาก จึงควรให้ความสำคัญเอาไว้เสียและดูแลผู้สูงอายุ และจากข้อมูลที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะให้ความสนใจเกี่ยวกับผู้สูงอายุในเรื่องสุขภาพอนามัย ความเป็นอยู่ทั่วไป แต่ยังมีได้มีการศึกษาอย่างแท้จริงว่า ผู้สูงอายุมีการจัดการเงินอย่างไรในปัจจุบัน สามารถดูแลจัดการได้เอง หรือให้ลูกหลาน บุคคลอื่นดูแลให้ รวมทั้งมีความต้องการความรู้ด้านกฎหมายหรือไม่ ยังขาดความรู้ด้านใดที่อยากศึกษาเพิ่มเติม อย่างไร เพื่อมิให้ผู้สูงอายุถูกหลอกลวง ฉ้อฉลจากมิจฉาชีพ บุคคลใกล้ชิดหรือจากบุคคลอื่น จากผลการวิจัยของโครงการวิจัยการสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุไทยไม่มีเงินออม ต้องทำงานเลี้ยงชีพมากกว่าร้อยละ 60 เป็นกำลังหลักของครอบครัว งานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานบริการ รองลงมาคืออาชีพพื้นฐานและงานฝีมือ เน้นรัฐสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ แก่กฎหมายเอื้อให้คนแก่ทำงานได้ เสนอปรับปรุงพ.ร.บ.ข้าราชการพลเรือน ยกเลิกระเบียบต้องเกษียณ 60 ปี แต่ให้ทำงานต่อได้ ตามความสมัครใจและร่างกายเอื้ออำนวย ปัจจุบันมีผู้สูงอายุจำนวนมากไม่มีบุตรหลานเลี้ยงดู เป็นที่พึ่ง รวมทั้งไม่มีเงินออมที่จะใช้ดำรงชีวิตในวัยชรา จึงต้องทำงานหารรายได้เลี้ยงดูตนเอง ซึ่งจากการสำรวจสภาวะการทำงานของประชากร ณ ไตรมาสที่ 3 ในปี พ.ศ. 2552 พบว่า ร้อยละ 37.9 ของจำนวนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปยังอยู่ในกำลังแรงงาน โดยประมาณการณ์แล้ว ยังมีผู้สูงอายุ 1 ใน 3 ที่ต้องยังชีพด้วยการทำงาน โดยร้อยละ 70 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 60-65 ปี และร้อยละ 65 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 65 ปีขึ้นไป ต้องทำงานต่อเนื่องเพราะเป็นรายได้หลักของครอบครัว ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิง มีอยู่ร้อยละ 60 นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุอีกร้อยละ 30 ที่ต้องการงานแต่ว่างงานและยังพยายามหางานทำอยู่ ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูง ที่ยังคงทำงานอยู่นั้นมีอยู่ไม่มาก ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุที่ยังทำงานเป็นผู้ที่ไม่มีการศึกษา หรือมีการศึกษาต่ำกว่าประถมและมีรายได้ที่ต่ำ จึงไม่สามารถเก็บสะสมเงินออมไว้เพียงพอสำหรับเลี้ยงชีพในวัยชราและจำเป็นต้องทำงานต่อไป

ดังนั้นผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาวิจัยว่าในปัจจุบันผู้สูงอายุ มีการจัดการเงินทั้งการออมและการจ่ายอย่างไร และความต้องการความรู้ด้านกฎหมายอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการชี้แนะให้ผู้สูงอายุจัดการเงิน และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกฎหมาย ที่จะนำไปสู่การอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ รวมทั้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์ในการดูแลสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยเลือกพื้นที่ในการเก็บศึกษาวิจัย ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จ.นครปฐม เนื่องจากเป็นพื้นที่ปริมณฑลชานเมือง ใกล้กรุงเทพฯ ดังนั้นผู้สูงอายุน่าจะมีวิถีชีวิต เศรษฐกิจ ทรัพย์สินที่ดิน และความมั่งคั่งใกล้เคียงกับกรุงเทพฯ มีความเสี่ยงที่จะถูกหลอกลอกจากมิจฉาชีพ บุคคลใกล้ชิดและบุคคลอื่นได้ รวมทั้งเทศบาลตำบลศาลายา มีนโยบายทางด้านสังคมในการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มี

ชีวิตที่ดีขึ้น มีจำนวนประชากรในเขตเทศบาลตำบลศาลายา ตามสถิติทะเบียนราษฎรของอำเภอพุทธมณฑล เมื่อสิ้นเดือนมีนาคม ปีพ.ศ.2552 มีจำนวนประชากรทั้งหมดทั้งสิ้นจำนวน 11,813 คน เป็นชาย 5,265 คน หญิง 6,548 คน จำนวนบ้านเรือน 4,072 หลังคาเรือน โครงสร้างอายุประชากรอายุ 15 – 64 ปี 76.11 % เป็นชาย 3,885 คน หญิง 5,106 คน มีอายุ 65 ปี ขึ้นไป 8.44 % เป็นชาย 437 คน หญิง 560 คน ซึ่งจัดว่ามีจำนวนผู้สูงอายุมากกว่าประชากรอื่นๆในพื้นที่ จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาวิจัย เพื่อเพิ่มองค์ความรู้แก่ผู้สูงอายุให้อยู่ดีมีสุข และเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่อื่นต่อไป

## 1.2 คำถามของการวิจัย

- 1) สถานะปัจจุบันของผู้สูงอายุมีการจัดการเงิน ทั้งในระบบและนอกระบบอย่างไรบ้าง
- 2) ความต้องการความรู้ด้านกฎหมายของผู้สูงอายุในปัจจุบันมีอะไรบ้าง ทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา และสิทธิต่างๆ
- 3) การจัดการเงินและความต้องการความรู้ด้านกฎหมายของผู้สูงอายุ มีผลต่อการอยู่ดีมีสุขหรือไม่อย่างไร

## 1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์ถึงวิธีการจัดการเงิน และความต้องการความรู้ด้านกฎหมายของผู้สูงอายุ
- 2) เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการชี้แนะให้ผู้สูงอายุจัดการเงิน และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกฎหมายที่จะนำไปสู่การอยู่ดีมีสุข รวมทั้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์ในการดูแลสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

## 1.4 สมมติฐานการวิจัย

- 1) ผู้สูงอายุมีการจัดการเงินทั้งในระบบและนอกระบบ โดยตนเอง ลูกหลาน และบุคคลใกล้ชิด
- 2) ผู้สูงอายุมีความต้องการความรู้ด้านกฎหมาย ทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา และสิทธิต่างๆ
- 3) การจัดการเงินและความต้องการความรู้ด้านกฎหมายของผู้สูงอายุ มีผลต่อการอยู่ดีมีสุข

## 1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1) **ขอบข่ายเชิงพื้นที่** ศึกษาข้อมูลจากผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จ.นครปฐม

2) **ขอบเขตเชิงประชากร** เก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จ.นครปฐม โดยประชากรตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 400 ตัวอย่าง และประชากรตัวอย่างเชิงคุณภาพจำนวน 20 ตัวอย่าง

3) **ขอบข่ายเชิงเนื้อหา** วิเคราะห์ถึงวิธีการจัดการเงิน และความต้องการความรู้ด้านกฎหมายของผู้สูงอายุ รวมทั้งค้นหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการชี้แนะให้ผู้สูงอายุจัดการเงิน และการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าใจในกฎหมายที่จะนำไปสู่การอยู่ดีมีสุข รวมทั้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุได้ใช้ประโยชน์ในการดูแลสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ

## 1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย

1) ทราบแนวทางส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีวิธีการจัดการเงินที่เหมาะสม ว่ามีช่องว่างอะไร และมีแนวทางให้มีการออมได้เป็นอย่างดี

2) ทราบแนวทางในการเพิ่มพูนให้ผู้สูงอายุมีความรู้ด้านกฎหมายมากขึ้น ไม่ถูกหลอกลวงจากมิจฉาชีพหรือบุคคลอื่นๆ

3) เผยแพร่หรือจัดประชุม อบรม ให้แก่ผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการเงิน สมาคมทนายความ กลุ่มสิทธิสตรี กลุ่ม NGO กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ทราบถึงแนวทางการจัดการเงิน และความรู้ด้านกฎหมายต่างๆ

## 1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1) การจัดการเงิน หมายถึง การเก็บในระบบและนอกระบบ การจ่ายเพื่อดำรงชีวิต เพื่อสุขภาพ หนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบทั้งที่เกิดจากตนเองและเกิดจากผู้อื่น การกู้ทั้งเกิดจากตนเองกู้และปล่อยให้ผู้อื่นกู้

2) ความต้องการความรู้ด้านกฎหมาย หมายถึง รู้กฎหมายต่างๆ เช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายมรดก กฎหมายอาญา และกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิต่างๆ เป็นต้น

3) การอยู่ดีมีสุข หมายถึง สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตที่ดี โดยมีการวางแผนการออม การจ่าย มีความรู้ด้านกฎหมายต่างๆ

4) ผู้สูงอายุ หมายถึง ประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป